Vajkai Álló Géza

A kék madár nyomában

Köszönd meg a lámpának a világosságot,
de ne feledkezz meg a lámpatartóról,
ami az árnyékban áll, kitartó türelemmel.[1]

Mit akar ez a fickó?

Saját hibáimat tudom legkevésbé elviselni másokban, ha még egy volna belőlem, iszonyúan tudnám utálni. Legalábbis eddig ezt hittem, aztán egyszer csak megjelent előttem ***Anti***, az ellen-énem, felvértezve jó és rossz tulajdonságaimmal, köztük a legoroszabbal: *kotnyeleskedő keresztkérdéseivel* állandóan borzolja a kedélyemet. Kapcsolatunk nem felhőtlen! Szeretnék megszabadulni tőle, de nem akarok úgy járni, mint Dorian Gray az arcképével, kénytelen vagyok elviselni.

A továbbiakban az apróbetűs részek *Pósalaki úr* kedvenc mondására emlékeztetnek: „*Ugorgyunk*" – szokta volt mondani, ha a felolvasott sefüle bekezdés sefarka nem érdekelte.

Nem térnél a lényegre?

Kicsit messzebbről kezdeném. Már emberszerű őseink is isteneket alkottak maguknak az értékeikből (meg a félelmeikből), és ezeket egy fölöttünk állónak képzelt világba helyezve imádták…

…de hisz a túlvilág-hitre utaló legrégibb leletek „csak" nyolcvanezer évesek…[2]

…mintegy. És hova jutottunk ezalatt? A hindik a háromszemélyű Világszellemnek alávetve, a zsidók még mindig szövetségben Jahvéval, a keresztények megváltva Jézus által, a muszlimok harcban Allah világbirodalmáért, a buddhisták bölcs mosollyal a Nirvánába törekedve, – mindnyájan felvilágosulva, és felvértezve káprázatos tudományos eredményekkel, háborúk-, mészárlások-, terrorizmus-zilálta értékrendjeink romjain, fásultan és kiábrándultan rohanunk mindennapi vélt vagy valós érdekeink után. Ám lelkünk mélyén mindnyájan a kék madarat kergetjük, miközben gondjaink zsibbasztó nyomása alatt *elfelejtettük, hogyan is adjunk értelmet életünknek.*

Merthogy magától nincs értelme?

Az élet vak evolúció eredménye, a biológiai cél pedig az élet fenntartása – a faj maradjon fenn bármi áron, az egyed nem számít, a sokmilliárdnyi mutánsból csak a legjobbak maradnak meg.

Vagyis olyan a prózai helyzet, mint amikor az útközepi kőrakás tetején azért világít lámpa, hogy senki ne menjen a köveknek, mert azok tartják a lámpát?!

Ilyen az élet. Mivel személyes életünknek nincs eleve elrendelt célja, magunknak kell megtalálnunk!

És szerény személyedben eljött a megvilágosító?

Kár gúnyolódnod, nekem nincs ilyen „küldetésem", – különben is viszolygok a küldetéstudatosaktól, mert ők birtokolják az abszolút igazságot. Az én igazságom egyszerű: a boldogság titka az értelmes életben van, ám ***csak az erkölcsös élet lehet értelmes***!

Íme, máris az 1. számú abszolút biztos igazság!

Nem abszolút és nem is biztos, csak tapasztalati igazság, inkább életviteli norma. Lehet vitatni, vagy helyette jobbat ajánlani; de a hétköznapi élet ismeretében, racionálisan aligha lehet megcáfolni – másként nem megy. És nem akarok senkit meg-(még kevésbé le-) győzni, csak elmondani, hogy az én életemben bevált. Ha mutatok egy kilátót a hegy tetején, nem az ujjamat kell elemezni, hanem fel kell másznia a hegyre annak, akit érdekel a kilátás.

És miért nem inkább a vallásosságra alapozol?

A vallásosság Univerzumunkon kívüli „más" világra tekintő életforma: a hívő hisz vallásának tanírásaiban, és követi a belőlük levezetett szabályokat földi életében, valamilyen közösségi keretben. A vallások azonban szét-húznak, mert mindegyikük a maga igazságait hiszi abszolútnak. Különösen a kereszténység megosztó, mert „örökérvényű" és „tévedésmentes" tanítását a Szentlélek súgta meg a Biblia szent szerzőinek, Jézus személyében pedig maga Isten nyilatkoztatta ki; miközben diszkréten elsuhannak az anyagtalan szellemi üzenetek anyagi befogadásának lehetetlen volta mellett.

Csakhogy a hívőknek nincs szükségük bizonyítékokra, misztikus élményeik nyomán valóságosnak hiszik a túlvilágot, mert a közvetítő agyi impulzusaik ugyanazokat az idegpályákat használják, amelyeket a külvilágból érkező ingerek is: hitük alapvetően érzelem!

Való igaz, életünket szívesen alapozzuk reményekre, a boldogságot inkább megnyugtató érzelmek, mintsem logikai érvek mentén keressük, és ebben keresésben a vallásosság nagy segítség, hatványozottan akkor, ha evilági – lelki, fizikai vagy anyagi – körülményeinket kilátástalannak látjuk! Evilágon azonban nem másvilági szellemekkel kerülünk kapcsolatba, hanem hozzánk hasonló emberekkel. Az élet túl bonyolult, hogysem minden apró mozzanatát jogszabályokkal lehetne vezérelni, véges lények lévén, kis tüskéinkkel sokszor akaratlanul is megkarcoljuk mások érzékenységét.

Az erkölcs az emberi – egymás közötti és közösségeken belüli –, valamint közösségek közötti kapcsolatokat szabályozza.

Kiegyensúlyozott társadalmak csak a „joghézagokat" áthidaló, általánosan elfogadott – és betartott! – erkölcsi normák alapján jöhetnek létre!

A gondolat már rég megfogalmazódott bennem, amikor kezembe került Hans Küngnek egy évtizeddel korábbi szentenciája: „Nincs világrend az egész emberiséget összekötő és mindenki által kötelezően betartandó világerkölcs nélkül!"[3] (Persze ő ehhez feltételnek tartotta a vallásbékét.)

És a „kőbevésett" erkölcsi normák segítenek?

Ezt nem tudom, mert ilyenek nincsenek, minden társadalom maga alakítja ki erkölcsi értékrendjét. Két egyforma nem létezik, de vannak átfedések. Világnézet kérdése, ki melyiknek mentén találja meg élete értelmét; ám a választás lényegében kétesélyes, el kell döntened, hogy a *keresztény* vagy a *humanista* értékrend szerint akarsz-e élni.

Ez pedig attól függ, hogy mit tartok örökkévalónak?

Hát persze. Ha abban hiszel, hogy az örökkévaló „valami" szellemi természetű, ebből kiindulva előbb-utóbb el fogsz jutni valamilyen istenhez (következésképpen valamilyen valláshoz), ha viszont, a sötét (érzékelhető sugárzás nélküli) energia tudományosan elfogadott létezése alapján, ezt hiszed végső oknak, materialista leszel.

És melyik az igazi?

Lehetünk akár istenhívők, akár „hitetlen" ateisták, életünk és ismereteink zöme valamilyen *hiten* alapul. „Hinni" azt jelenti, hogy bizonyítás nélkül fogadunk el igaznak egy állítást; de ezt senkire sem lehet rákényszeríteni, a *hit akarat kérdése*, azt hisszük el, amit hinni akarunk.[4]

„A hitszükséglet evolúciósan kialakult, genetikailag továbbadott idegrendszeri sajátság… mindenkinek beépített gyári tartozéka… előre-huzalozottan bennünk van. … *Hit nélkül nincs élet, nincsenek célok, nincs erkölcs*… az ember csak vegetál. A hit azonban nem feltétlenül istenhitet jelent."[5]

A kétféle világnézetből természetszerűleg kétféle erkölcsi felfogás, ezek alapján pedig kétféle értékrend alakult ki. A fent aposztrofált fickó pedig azt akarja elmondani, hogy szerinte a boldogság alapja nem a vallási, hanem a humanista erkölcs.

Értékrendek

Emberré erkölcsink tesznek bennünket:
az állatoknak és a robotoknak nincs erkölcsük.

Ilyenje minden vallásnak van, saját eszmerendszeréből levezetve...

…és remekül tudnak vetélkedni, hogy melyiküké az igazi! De talán kezdjük az egyedül igazival, amelyet Európa végváraként, csak mi magyarok védünk elszántam (©OV)! Tulajdonképpen mit is?

Keresztény értékrend

„Európát a *keresztény értékrend* teszi Európává… – nyilatkozta XVI. Benedek pápa, nem zavartatva magát aprócska önellentmondásától –,…de eltűnőben van az »Európa« névvel fémjelzett civilizáció, amely *Jeruzsálem, Róma* és *Athén kultúrájának gyümölcsöző egymásra hatásából* alakult ki".[6] Még azt is elismerte, hogy jelenleg is érezhető nehézségeink vannak mindegyikkel; a Golgota által jelképezett kereszténység, az Akropolisz által szimbolizált demokrácia és a jog Capitolium jelképezte tisztelete, befolyása megingott.

> Persze van ellenvélemény is: „Európa átvett Amerikától mindent, ami ott ellenszenves – a reklámtébolyt, a tolakodó üzletiességet – ugyanakkor mintha megfeledkezett volna arról, ami Európa értelme volt: a dialektikus vitákról, a szellem és az ízlés igényességéről."[7]

Végül is a keresztény értékrend zsidó és pogány gyökereken szökkent szárba?

Kétségkívül, de kellően bevonva ezeket keresztény mázzal. Alapját az (első) Tízparancsolat képezi, kiegészítve bibliai tanításokkal, igazán emberközpontúvá azonban csak Jézus korrekciói teszik. A (katolikus) Katekizmus[8] mindezek felhasználásával, 2865 paragrafusban fejti ki, hogyan kell élnie a katolikus keresztény embernek, hogy kiérdemelje a paradicsomi örök boldogságot.

> *Ahol a nem-katolikus kereszténynek nem is jut hely?*
> A kereszténység megosztottsága és a katolicizmus merev elzárkózása minden más

vallás létjogosultságának elismerése elől, nyilvánvaló képtelenség minden racionálisan gondolkodó ember számára, akármilyen vallású is. Ezt érzékelve, már a II. Vatikáni Zsinat (a Zsinat) óta deklarált törekvés, mind a keresztény egység – *oikumené* – helyreállítása, mind a más vallásokhoz – különösen a judaizmushoz és az iszlámhoz – fűződő kapcsolatok normalizálása. Persze, nem feladva az abszolút igazságokat: „[a kapcsolatok] csak akkor lehetnek konstruktívak, ha kizárunk minden kétértelműséget, ami gyengítené a Krisztusba vetett keresztény hit lényegét… Az igazság az igazság – nincs kompromisszum" – jegyezte meg biztonság okáért XVI. Benedek.[9]

Hát úgy látszik, ezen az alapon nem sikerült túl messzire jutni!

1700 éves kirekesztő magatartás után nem várható gyors siker; mindenesetre a Római Egyház (az Egyház) megtette az első, feltétlen szükséges lépéseket; ám a vatikáni „egy akol, egy pásztor" koncepció nem váltott ki osztatlan lelkesedést a megcélzott keresztény egyházakban. Az igazsághoz azonban hozzá tartozik, hogy a Zsinat óta lényegesen megváltozott a hivatalos magatartás, Ferenc pápa pedig merőben új utakon jár.[10]

Kicsit konkrétabban nem lehetne?

Az alapvető és végső életcélt a Katekizmus így fogalmazza meg: „Isten azért helyezett el minket a világban, hogy őt megismerjük, szolgáljuk, szeressük, és így eljussunk a Paradicsomba."[11] A tíz parancsolatból azonban erkölcsi alapként csak hét szolgál: tiszteld szüleidet (hogy hosszú életű légy), ne ölj, ne törj házasságot, ne lopj, ne hazudj, ne kívánd más feleségét, sem javait.

Ezek annyira maguktól értetendő követelményei minden, hosszútávon fennmaradó közösségnek, hogy már az egyiptomiak „természetes" erkölcsi normái között (i.e. 3000!) és Hammurápi cserépkönyvtárában is (i.e. 1800!) megtalálhatók. Mózes nem azért vette bele ezeket a Jahve-kőbevéste parancsok közé, hogy rákényszerítse nyakas népét a betartásukra?

Amint ezt a hatalom birtokosai azóta is, rendszeresen teszik! Tiltásokból azonban nem kerekedik ki erkölcsi rend, a kissé már amortizálódott ószövetségi erkölcstant korszerűsíteni kellett, kiegészítve szóbeli hagyományokon alapuló tanácsokkal, elfogadhatóvá azonban csak Jézusnak az evangéliumokból kibontakozó tanításai teszik:

- Legfontosabb, hogy Isten a szerető Atya, akit nekünk is szeretnünk kell.
- A belterjes, „szemet szemért" ószövetségi erkölcsiséget felülbírálta: „Szeresd felebarátodat, mint saját magadat! … Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük"[12].
- De még ennél is tovább ment: „...ne álljatok ellent a gonosznak.…aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is! ... Szeressétek

ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért! … Arról tudják majd meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt."[13]

Ami a gonosz elviselését és az ellenség szeretetét illeti, ez nemcsak ezért elfogadhatatlan, mert szögesen ellenkezik az emberi természettel, hanem azért is, mert lehetővé teszi a gonoszság parttalan terjedését. A gondolat mélyén azonban felsejlik a humanista erkölcs egyik nagyon fontos igazsága: *az erőszak erőszakot szül*.

- Az erőszakon, a gyengék elnyomásán és a rabszolgák kizsákmányolásán alapuló ókori világban valóságos forradalmi eszmét hirdetett: *minden ember egyenlő!*
- És van még egy fontos tanítása: *tudnunk kell megbocsátani*. Nemcsak nagylelkű pillanatainkban vagy viszonzást remélve, hanem szeretetből. Nem egyszer-kétszer, hanem *hetvenhétszer* – vagyis mindig. (Itt kezdődik a humanista erkölcs.)

Jézus számára nem csak a másik zsidó volt „felebarát"?

De bizony! A szeretnivalók közé Pál apostol vette be a meg-keresztelkedett pogányokat is, de csak 2000 év múltán, a Zsinat deklarálta, hogy Jézus minden embert megváltott; ám ne legyünk szőrszálhasogatók. A mai keresztény hívőnek elég betartania Jézus szabályait, és lelkét szüntelenül megtisztítva, minden pillanatban készen állnia a halálra.

Azért ez az értékrend szerethető, nem?

De igen. Ám az Egyház 1700 éves történelmét végiglapozva elég nyilvánvaló, hogy bár „tűzzel-vassal" reklámozták, *nem volt elégséges* nemhogy egységes világerkölcs, de még egységes európai erkölcs megalapozására sem. A vallásosság az erkölcsösségnek nem feltétele, persze nem is akadálya, de *nem is biztosítéka*.

Vagyis a humanista értékrend jobb?

Humanista értékrend

Nem azt állítom, hogy jobb, csak hiszem, hogy általánosan elfogad-hatóbb, mert – bár *tartalma* hasonló–, *szellemisége* élesen eltérő:

- nem támaszkodik semmilyen transzcendens igazságra,
- normáit nem tekinti örökérvényűnek és változhatatlannak,
- nem vár el hősiességet,
- nem támaszt embertelen követelményeket,

- alapvető célja elősegíteni követőinek földi boldogságát,
- megengedő (mindent szabad, ami nem tilos), emiatt vallásos emberek is elfogadhatják.

Egyszóval *emberközpontú és vallásfüggetlen*: azt tekinti jónak és követendőnek, ami előmozdítja mind az egyes emberek, mind az emberi közösségek evilági boldogságát, ezért bármilyen vallású hívő követheti. Mintha erről szólna a Zsinat megállapítása: „Új humanizmus születésének vagyunk tanúi, amelyben az ember elsősorban a testvéreiért és a történelemért érzett felelősség határozza meg."[14]

És mire vállalkozik, aki követi?

Csak öt alapvető normát tudok ajánlani:

Keresd az igazságot!

Annak higgy, aki az igazságot keresi,
ne annak, aki megtalálta.[15]

Előrágott, megfellebbezhetetlen igazságok helyett keresd józanésszel a magadét, de szabad tanulni a nálad képzettektől, sőt az ellenségtől is (Vergilius). Intelligenciád fokmérője, hogy képes vagy-e saját igazságodban is kételkedni, és elismerni tévedéseidet. Csak a bunkónak van mindig igaza.

Szeresd önmagadat!

Nincs nagyobb gazdagság az egészségnél,
és nagyobb boldogság a derűs szívnél.[16]

Létünk és szellemünk testünkhöz van kötve, ezért gondozd és óvd egészségedet. Szellemünk és tudatunk agyunk különleges működésének eredménye, ha nem „gyűröd", begyöpösödik! *Add meg a testnek, ami a testé, és a léleknek, ami a léleké*.

Tartsd be az aranyszabályt!

Az erőszak erőszakot szül, a megértés megértést.

Embervoltában minden ember egyenlő, ezért úgy viselkedj másokkal, ahogyan elvárod tőlük magaddal szemben. Testi és szellemi energiáidat ne túlvilági érdemek szerzésére fordítsd, hanem földi boldogságod elérésére, és együttérzéssel segítsd mások hasonló törekvéseit. Az élet egyszeri és megismételhetetlen, nincs új leosztás, a halál után pedig nincs jóvátételi lehetőség sem!

Teljesítsd közösségi kötelességeidet!

Ne nyisd ki a kezed, hogy elvégy valamit,
s ne csukd össze, amikor adakoznod kéne.[17]

Az életedhez szükséges, elődeink által felhalmozott szellemi, anyagi és erkölcsi értékeket befogadó közösségeid közvetítik számodra, ezért cserében képességeid szerint hozzá kell járulnod fennmaradásukhoz. A társadalmi együttélés korlátozásokkal jár, szabadságod határait mások szabadága jelöli ki.

Legfontosabb elemi közösség a *család*, ami egy férfi és egy nő szerződése arra, hogy együtt élnek, és utódokat nevelnek fel. Házastársad mellett kitartani erkölcsi kötelesség; de az ellehetetlenült kapcsolatok közös megegyezéssel felbonthatók, különösen ügyelve gyermekeitek érzelmeire és érdekeire.

Végezz értékteremtő munkát!

Valóságos nemesség csak egy van:
a vállalt munka minősége[18].

Törekedj *legalább* annyi értéket létrehozni munkáddal, amennyit elfogyasztottál, nehogy mások munkájából élj! Az erkölcsös ember azonban többletmunkával hozzájárul a közösségi szükségletek kielégítéséhez is.

Fokozott felelősség hárul a vezetőkre, hogy ne csak szakmailag, erkölcsi szempontból, személyes példamutatással is jól irányítsák munkatársaikat.

Hát, a varázsszerként emlegetett racionális gondolkodás alapján meg kell állapítanom, hogy erős átfedések vannak a két értékrendben! Akár össze is hangolhatók egy univerzális értékrenddé?

Mivel mindkettőben alapvető szerepet kapnak a természetes erkölcsi normák, nyilvánvalóan vannak „átfedések" közöttük, s ezek könnyebbé teszik a keresztény értékrend követőinek elfogadni a humanista erkölcs megengedő normáit. Fordítva azonban ez nem áll, ráadásul az őrző Egyház, engesztelhetetlen harcot hirdet az ateista „métely" ellen. „Összehangolásuk" a gyökeresen különböző végső életcélok miatt elég reménytelen, de lehetséges és szükséges is volna, közös földi célok elérésére együttesen törekedniük.

Életcélok

Már szédülök a sok szabálytól meg normától, nem tudhatnám meg végre, hogyan lesz az erkölcsös életből boldogság?

Arrafelé tartok, de előbb fontoljuk meg, *hogyan* éljünk erkölcsösen, az elvek alapján.

Nem abban áll a keresztényi tökéletesség,
hogy tudjuk, hanem hogy kövessük a jót.[19]

A valláserkölcs a túlvilágra alapoz: „A szellemi lélekkel, értelemmel és akarattal fölruházott emberi személy fogantatásától kezdve Istenre irányul és örök boldogságra van rendelve".[20] Az erkölcsös keresztény ember életcélja nem lehet más, mint hogy elérje a túlvilági boldogságot. Ennek a célnak kell alárendelnie vágyait és minden igyekezetét; szerencsére, ebben segítik a hívőket erényeik.

> Tetteiért csak az vonható felelősségre, aki szabadon dönthetett, a keresztényeknek tehát hinniük kell, hogy akaratuk szabad, – jóllehet a világegyetem Isten végtelen szabad akarata szerint működik. Az ellentmondás a teológiában is kibukik; elfogadható magyarázat eddig nem született. Schütz professzor legalább őszinte volt: „Jóllehet minden szabad cselekedet Isten részéről... elő van irányozva,... a teremtmény... olyan szabad,... mintha egyáltalán nem volna előirányozva. Ezt pozitív módon belátni lehetetlen, hisz ez a teremtő okság nagy hittitka."[21]

A katolikus hívő megszabadulhat bűneitől a szentgyónásban, nehogy a végtelenül jó Isten kénytelen legyen kárhozatra taszítani őt, bár némi könnyítést jelent, hogy saját lelkiismerete szerint ítéltetik meg. A „csavar" ott van, hogy csak akkor képes üdvösségére hasznosan cselekedni, ha ehhez *előzetesen* megfelelő kegyelmet kapott Istentől; ám ezt nem lehet kikönyörögni, mert ez üdvösségére hasznos cselekedet volna, amihez *előzetesen* megfelelő kegyelmet kellett kapnia…

És a tulajdonképpeni evilági erkölcsi kapcsolatok?

A hívőknek természetesen vannak evilági kötelességeik is, mert a „felebaráti szeretet elválaszthatatlan az Isten iránti szeretettől", és „A társadalom elengedhetetlenül szükséges az emberi hivatás megvalósítá-sához"; továbbá „a házastársak beleegyezésével" létrejött „család a társadalmi élet őssejtje". A szülők kötelessége, hogy gyermekeiket istenhitre és erkölcsös életre neveljék, a gyermekek pedig kötelesek szüleik iránt tisztelettel és hálával viselkedni, kiskorúan nekik engedelmeskedni, felnőve szükség szerint róluk gondoskodni.[22]

Mivel pedig „Az erkölcsi rend által megkövetelt tekintély Istentől való", a hívők engedelmességgel tartoznak a hatalom képviselőinek, amíg „az erkölcsi renddel nem ellenkező" döntéseket hoznak.

Eszerint az emberiség túlnyomó vallásos többsége köteles erkölcsösnek lenni?

Ez így nem áll meg. Általában igaz ugyan, hogy a magukat vallásosnak tartó emberek többnyire legalábbis törekszenek betartani vallásuk erkölcsi normáit is. Csakhogy a valláserkölcs számos olyan magatartásformát nem tekint erkölcstelennek – legfeljebb valamilyen bocsánatos vallási bűnnek –, amelyet a humanista erkölcs kifogásol. Néhány példa a teljesség igénye nélkül:

- súlyosan egészségkárosító életmód (alkoholfogyasztás, dohányzás, túltáplálkozás);
- rideg, megalázóan gúnyos vagy rosszindulatú magatartás (különösen rokonokkal vagy munkatársakkal szemben);
- visszaélés szellemi, fizikai vagy gazdasági erőfölénnyel (hátrányos szerződési feltételek kicsikarása, közpénzek korrupt kezelése, alkalmazottak alulfizetése);
- profitnövelés bármi áron (földi erőforrásokat kizsákmányoló termelési technológiák, szükségtelen termékek gyártása, indokolatlan áremelés);
- a végzett munkához képest aránytalanul magas bér elfogadása vagy kikövetelése (bankárfizetések, megszolgálatlan prémiumok);
- a közvélemény hamis befolyásolása (szóval, írással, médiumokon keresztül, megtévesztő reklámokkal; tekintélyalapú gondolkodásra nevelés);
- agresszív politika folytatása vagy képviselése.

Ezért állítottad, hogy a keresztény értékrend nem garanciája az erkölcsös életnek?

Lényegében igen, de van még egy „lyuk” benne: annak a szemléletnek hiánya, hogy az értelmes élet feltétele az értékteremtő munka. Sajnos, ez természetes, hiszen a cél valamilyen túlvilági érdemek gyűjtése, a hajtóerő pedig a félelem Isten mindentudásától és a pokoltól. Ám akinek ez az életmód nem naponkénti kipipálással ellenőrzendő szabálygyűjtemény, ebben a keretben is megtalálhatja boldogságát.

Tehát a „világerkölcs” fenntartása a vallástalanokra hárul…

Belehalnál (bárcsak, nélkülem!), ha nem gúnyolódnál folyton! Nem, nem a vallástalanokra, hanem az erkölcsi szabályokat önként követőkre. A vallástalanság önmagában éppúgy nem garanciája az erkölcsös életnek, mint a vallásosság, és éppúgy álcának lehet használni apró kis gonoszságok palástolására, mint a vallásosságot.

Akkor mi az „ellenajánlat”?

Mindenki a hegytetőn szeretne élni, anélkül, hogy tudná,
a boldogság a meredély megmászásában rejlik.[23]

A humanista erkölcs szerinti életcél a *boldogság* – itt a földön. A boldogság az a tudat, hogy nem élünk hiába. Akkor nem élünk hiába, ha pozitív nyomokat hagyunk magunk után. Nyomaink akkor lesznek pozitívak, ha munkánkkal – akár csak hangyányit is – hozzájárulunk, hogy az utánuk következő világ jobb legyen, mint amilyet örököltünk, és lehetőségeinkhez képest segítjük embertársaink ebbéli törekvéseit.

Miközben mindenki baleknak néz és kihasznál, aki nem követi ezeket az erkölcsi normákat!

Így van. Mivel az erkölcstelenség nem büntetendő cselekmény, önkéntes vállalása nem „kifizetődő”, mindaddig, amíg csak kisebbségi életforma. Az így élőknek egyetlen lehetőségük arra törekedni, hogy példájukkal másokat is rávegyenek az alapnormák követésére. Hatásuk persze képességeikkel lesz arányos: minél nagyobb közösségek alakulnak ki, annál szélesebb körű és meggyőzőbb.

És mi garantálja a sikert?

Semmi. Kockázat nélkül viszont nincs győzelem! Ha erkölcsösen élek néha áldozatokat is kell vállalnom, még azzal a tudattal is, hogy esetleg nem érem meg az „erkölcsi aranykort”. Baleknak azért nem kell lenni: ha „ütlegelnek”, dehogy tartom oda másik „orcámat” is, ha „ellopják köpönyegemet”, dehogy adom oda a ruhámat is, és a rosszindulatot is visszautasítom. De a bizalom és a türelmes megértés legtöbb esetben meglepően hatásos és viszonzásra talál.

Akkor mégiscsak megéri erkölcsösnek lenni?

Ezt nem lehet üzleti alapon értékelni. Ha elérem kitűzött céljaimat, ez boldogság-érzettel tölt el, és ilyenkor azt mondom: érdemes volt. A kudarcok persze elkeserítenek, de aztán új célokat keresek:

„A célt, tudom, még százszor el nem érem,
Mit se tesz. A cél voltaképp mi is?
A cél, megszűnte a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
s az ember célja e küzdés maga!”[24]

De hát kudarcaidnak számtalan, általad befolyásolhatatlan oka lehet!

Főleg, ha túl magasra tettem a lécet. Értelmes – arányos erőkifejtéssel és áldozatvállalással elérhető – célokat találni kellő önismerettel és racionális gondolkodással lehet. Ha valaki megelégszik hétköznapi célokkal, de erkölcsösen él a normák szerint, és így boldog, ne törjünk lándzsát felette: a haladáshoz fogaskerekekre is szükség van. Ám aki többre törekszik, értelme és megszerzett tudása birtokában csak magára hagyatkozhat.

Túl sok a visszahúzó tényező!

A hívő gyermeki módon függ istenétől – és gyermeknek lenni könnyű. A vallástalan felnőttként tervez, dönt és cselekszik: csak magára és embertársaira számíthat – felnőttnek lenni pedig nehéz. De választania mindenkinek kell; aki azt állítja, hogy ő nem választott, az a balgák nemtörődömségét választotta – és balgának lenni is könnyű (bár nem olcsó).

És hogyan kell felnőttként élni?

Minden embernek kezébe adatott a mennyország kulcsa.
Ugyanez a kulcs nyitja a pokol kapuját is.[25]

Életünk választások és döntések sorozata, amelyekről csak utólag derül ki, hogy helyesek voltak-e. Sokszor kell kudarcokat elviselnünk, de *soha nem adjuk fel*[26] – aki feladja elvesztette, a kitartó hosszú távon azzá lesz, ami lenni akar. Kell ehhez egy kis szerencse is, de Fortuna istenasszony segít a lankadatlanoknak elérni céljaikat. Jó, ha okulni tudunk mások hibáiból, de az sem megvetendő, ha fel tudjuk ismerni és ki tudjuk javítani *sajátjainkat*.

> Van két szinte „kimászhatatlan" erkölcsi kátyú: a pénz, illetve a hatalom imádata. A *Mammon* nagy úr, aki szolgájául szegődik, azt hiszi, hogy pénzéért mindent megkaphat, és csak vagyona növelésének él. A *hatalom* erkölcsi méreggé válik, ha birtokosa nem tűri a bírálatot, még kevésbé hatalma korlátozását, megtartása kizárólagos életcéllá válik. Sajnos, mindkét bálvány hívei annál sikeresebbek tudnak lenni, minél silányabb a közösség erkölcsi tartása: a valláserkölcs itt csődöt mond, csak a humanista erkölcs elterjedése fékezheti meg gátlástalanságukat.

Nem vagyok maradéktalanul meggyőzve! Miért ne lehetne valaki boldog itt a földön is, bár a túlvilági örök boldogságra törekszik?

És miért ne lehetne? Statisztikai tény, hogy a vallásos emberek kiegyensúlyozottabban és átlagosan hosszabb ideig élnek, mint a vallástalanok. Érdekes, viszont, hogy bár Pál apostol „szem nem látta fül nem hallotta" gyönyörűségeket ígért az üdvözülteknek…

…ki tudja, hogy jött rá…

…alig akad hívő, aki törné magát, hogy mielőbb elérje ezt a fantasztikus boldogságot, inkább gyűjtögetik itt a földön a túlvilági jópontokat, hogy „belépési engedélyt" nyerjenek a mennyországba. Nagy hányaduk vallásossága csak külsőség – részvétel a szertartásokon, esetleg jótékonykodás –, életüket nem igazán hatja át sem a Tízparancsolat szelleme, sem Jézus tanítása: néha kicsit ridegen bánnak szüleikkel, munka helyett inkább „ügyeskedéssel" építgetik karrierjüket, kicsit becsapják felebarátaikat, netán időnként megkívánják feleségüket is, és nem szeretik őket úgy, mint önmagukat. Ha történelmi távlatban nézzük: a szeretetnek csak kevesek lelkében pislákoló lángocskája, a közömbösség mind sűrűsödő ködén át,[27] manapság egyre halványulva látszik, és világméretű valláserkölcsi rendszer kialakulása kicsivel sincs közelebb, mint 2000 évvel ezelőtt.

Merthogy a humanista erkölcs rohamosan terjed?

Ez rosszindulatú riposzt volt, merthogy nem, sőt! „Az emberek feláldozzák egészségüket, hogy pénzt keressenek. Aztán feláldozzák pénzüket, hogy visszaszerezzék egészségüket. És olyan izgatottak a jövőjükkel kapcsolatban, hogy elfelejtik élvezni a jelent; emiatt nem élnek sem a jelenben, sem a jövőben, hanem úgy élnek, mintha sohasem halnának meg. Végül úgy halnak meg, hogy nem is éltek igazán."[28]

Kötve hiszem, hogy a vallástalanok között jobb a helyzet!

Májkárosodásod már kóros! A vallástalanok számaránya világméretben talán még egy heted sincs, bár hatásuk szerintem ennél nagyobb. Viszont minden politikai rendszer ügyesen kihasználja a vallásosságot – és az egyházak támogatását – hatalmának megerősítésére, nem ritkán kifejezetten üldözve is a vallástalanságot.

A humanista erkölcs minden ember számára elérhetővé akarja tenni a földi boldogságot, még ha eleddig nem is nagy sikerrel, a valláserkölcs azonban – bár a jelszavak és az ígérgetések szintjén ugyanezt mondja is –, végső soron a túlvilági boldogságot ígéri, és a földi bajok türelmes elviselését szorgalmazza. Igaz, cserében erős lelki támaszt ad a hívőknek. A halál véglegességének tudata nehéz lelki teher, vallástalanul csak saját lelkiismeretünkre és erkölcsi tartásunkra hagyatkozhatunk:

A lánc egyetlen láncszemének lenni,
a nincsből jőve, s oda visszatérőn,
a véletlen nászából megszületni
mindenben bizonyosságot igénylőn:
van-e kajánabb csapda a tudatnál?
van-e fájóbb a lét-nemlét sebénél?[29]

A szívem megszakad! Ha ilyen keserves vallástalanul erkölcsösnek lenni, akkor miért?

Jóllehet a tárgyilagosabb vallásos bírálók is elismerik, hogy „lehetséges erkölcsös élet vallás nélkül", rögtön azt is hozzáteszik, hogy túlvilági célok hiányában az ilyen élet sivár és hiábavaló, semmilyen racionális érvet nem lehet felhozni mellette. Azért fontoljunk meg néhányat:

Miénk a gondolkodás szabadsága

Ősszüleink a paradicsomi jólétet áldozták a tudás fájának gyümölcséért, hogy utódaik korlátozás nélkül kielégíthessék tudásszomjukat! Dogmák és felfoghatatlan hittitkok fogalmi börtöne helyett lelkiismeretünk a döntőbíró, mit tartunk igaznak és helyesnek.

Nem kínoz felesleges bűntudat

Nem epekedünk bűnbánóan a túlvilági örök boldogságért, és nem kell félnünk a pokoltól sem. Viszont – önmérséklettel – szabadon élvezhetjük az evilági örömöket, nem utolsósorban szexuális kapcsolatokban.

A hívők számára különös veszélyt jelent a bennük bujkáló, szégyellnivaló szexuális késztetés, amit kihasználva, az örök éber Sátán könnyen halálos bűnre csábíthatja őket – kivéve persze, ha az aktus a felbonthatatlan házasságon belül történik, a fogamzás szándékos akadályozása nélkül.[30]

Evilági boldogságot akarunk

A rossz és a szenvedés türelmes elviseléséért ígért túlvilági gyönyörűségek helyett, munkánkkal *ezt* a világot akarjuk szebbé és jobbá tenni, hogy minden lakója otthonának érezhesse. Jézus az ellenkezőjét tanította: „Ne aggódjatok éltetekről, mit egyetek, se testetekről, mibe öltözzetek... Ne aggódjatok tehát a holnapért, a holnap majd gondoskodik magáról."[31] Talán ezen a ponton ütközik legélesebben a humanista és a transzcendens erkölcsi felfogás: értékteremtő munka nélkül nincs boldogság.

Ámbár a munka a keresztény értékrendben is *kötelesség* – Isten akkor rótta ősszüleinkre, amikor kiűzte őket a Paradicsomból[32]–, más a célja: „Az ember a munka *büntetését*… a Kálvárián keresztre feszített Jézussal egységben viselve, …a munka a megszentelődés és a földi dolgok átlelkesítésének eszköze lehet."[33]
A posztmodern keresztény gondolkodók – a kiközösítést is megkockáztatva – megkísérlik átértelmezni Jézus idézett tanítását. Az alapgondolat: Isten nem statikusnak, hanem dinamikusan fejlődőnek teremtette a világot, amelynek az ember is része, következésképpen *feladata*, hogy *Istennel együtt* – képességei szerint – *alkotó résztvevője* – mintegy társszerzője – legyen a fejlődésnek. Ám legyen.

Együttérző kapcsolatokra törekszünk

Nem istenképiségük okán, hanem azért becsüljük embertársainkat, mert embervoltukban magunkkal egyenlőnek tekintjük őket. A humanista értékrend megengedő jellegét kihasználva, bizalommal fordulunk hívő embertársainkhoz is, hisz ők is az aranyszabály szellemében élnek, még ha más indokok alapján is.

Felelősségteljesen élünk

Vállaljuk tetteink hatását és következményeit, nem takargatjuk hibáinkat, ha kárt okoztunk, igyekszünk jóvátenni, és nem sunyítunk, ha „kicsit" megszegjük a normákat. A vezérlő gondolat:

Magamat a világhoz mérve, semmi okom a vezeklésre.
De ha magam Magamhoz mérem, halálomig csúszhatok térden![34]

Mivel csak életünkben lehetünk erkölcsösek, és csak ez az egy életünk van, élünk és dolgozunk egy jobb világért.

Az ilyen eszméktől vezérelt élet sem nem sivár, sem nem hiábavaló.

Naiv utópiákat kergetsz!

Minden ember élete kísérlet, hogy eljusson önmagához...
ki tapogatódzva, ki tudatosan, ki ahogy éppen tud.[35]

Nem tudom, mennyivel naivabb hitem a kézzelfogható valóságban és a fejlődésben, mint a vallásosak hite egy valóban megfoghatatlan és elképzelhetetlen istenfogalomban.
Azt nem hiszem, hogy a humanista erkölcs világméretű bevezetését új csillag adja majd hírül, de abban hiszek, hogy a túlnyomó többséget alkotó ma inkább csak emberszerű főemlősök közül egyre többen válnak az aranyszabály szerint élő erkölcsös *emberré*. Talán egyszer ők lesznek a többség, és kialakul valamilyen világerkölcs.

Nem öncélú kicsit ez a hit?

Szó szerint véve minden erkölcs öncélú, mert egyéni boldogságra törekszik; csekélyke különbség, hogy a vallásosak ezt a túlvilágon, a vallástalanok meg itt a földön remélik elérhetni, hozzásegítve másokat is. Végeredményben mindegy, hogy miért erkölcsös valaki, csak az legyen.
Jósolni nehéz – különösen a jövőre nézve –, annyit azért megkockáztatnék, hogy valamilyen közös erkölcsi rend alapján sokkal szebb lehetne a világ, és erre törekedni, érdemes cél.

„Amit elértünk, nem lehet továbbra is haladásunk iránytűje.
Jogos eszmény, bizony, a beválthatatlan címletű."[36]

Jegyzetek

[1] Rabindranat Tagore.
[2] Az algonkin indiánok totemoszlopainak becsült kora.
[3] Hans Küng: *Világvallások etikája* (Egyházfórum, Budapest, 1994); 98-101. oldal.
[4] *Quae volumus, credimus libenter, m*ondták a rómaiak már 2500 évvel ezelőtt.
[5] Szendi Gábor: *Isten az agyban* (Jaffa, Budapest 2008); 11. és 16. oldal.
[6] XVI. Benedek: *Human sciences need God* (Zenit *daily dispatch – The world seen from Rome,* 2006.11.03; 26 nyelven, angolul http://www.zenit.org/english/news.html). (Kiemelések tőlem).
[7] Márai Sándor.
[8] A Katolikus Egyház Katekizmusa (KEK), (Szent István Társulat, Budapest, 2002).
[9] Zenit, 2006.11.05.
[10] Legfontosabbnak deklarált célja a keresztény egység helyreállítása; intelmeiben pedig szó sincs dogmákról, pokolról, rituális kötelességektől, annál több a hit és a Biblia fontosságáról. „Isten mindenkor szeretettel vezérli életünket" (Zenit, 2018.12.16), a hívő csak higgyen benne és Jézusban és Máriában, és szeresse őket, bátran vallja meg hitét és „evangelizáljon" (a hittérítés már nem divat). Emellett rendszeresen elítéli a terrorcselekményeket, részvevően imádkozik a katasztrófák áldozataiért, int a természeti kincsek védelmére; az ENSZ-megfigyelője pedig tanácsokat ad a tagállamok vezetőinek, hogyan oldják meg a világméretű problémákat.
[11] KEK 1720.
[12] Lásd Máté (Mt 22.39), illetve Lukács evangéliuma (Lk 6.31). Az utóbbi "aranyszabályt" Jézus előtt is tanították, például Hilél rabbi az i.e. 1. században; de negatív formában ("Amit nem akarsz, hogy veled megtegyenek, azt te se tedd mással") már Konfuciusz (i.e. 551-479) is megfogalmazta.
[13] Vö. Mt 5.39-44, illetve János evangéliuma (Jn 13.35).
[14] Gaudium et spes 55. (A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Szent István Társulat, 2000), 700. oldal.
[15] Zen mondás.
[16] Sir 30.16. (Sirák fiának könyve)
[17] Sir 4.31
[18] Márai Sándor.
[19] Pázmány Péter.
[20] KEK 1701.
[21] dr. Schütz Antal: *Dogmatika 1-2* (Szent István Társulat, Budapest, 1938); 1/357. oldal.
[22] Vö.: KEK 1878-1903, illetve 2201- 2230.
[23] Gabriel García Márquez.
[24] Madách Imre: Az ember tragédiája.
[25] Hindu mondás.
[26] Csak ha van rajta elég bélyeg – mondja a pesszimista.
[27] „Ellenségeinktől nem kell félnünk, legfeljebb megölnek. Barátainktól sem kell félnünk, legfeljebb elárulnak. Félnünk a közömbösöktől kell, mert közömbös hallgatásukkal ők teszik lehetővé a gyilkosságokat és az árulásokat." (Bruno Jasieński lengyel filmrendező)
[28] A Dalai Láma nyilatkozata.
[29] Mezei Katalin: Credo.
[30] Vö. KEK 1739-1742.
[31] Mt 6.25-34.
[32] vö.Ter 3.17-19. (Teremtés könyve)
[33] KEK 2427. (Kiemelések tőlem.)
[34] Horváth Imre: Mércém (Igaz Szó, 1988/10) 288.
[35] Hermann Hesse: Demian (Tercium, Budapest, 1994), 8. oldal.
[36] Fekete Gyula: Sarkcsillag.